

René Magritte : *The Pleasure Principle* (1937).

6

René Magritte : *The Healer* (1937).

7

แรงบันดาลใจทางเพศ หรือลักษณะท่าท่ายแบบเซอร์เรียลลิสต์แฝงอยู่เลย
เกียรติกิติ์ดูจะเน้นการนำเสนออุปมาความซับซ้อนของจิตมนุษย์มากกว่า
ต้องการเร้าอารมณ์ หรือปฏิกิริยาตอบโต้ที่รุนแรงฉับพลันจากผู้ดู และดู
พอใจที่จะคงความเร้นลับเอาไว้มากกว่าจะเปิดเผยสาระของจิตใต้สำนึก
อย่างสิ้นเชิง ซึ่งอาจจะสืบเนื่องจากวัฒนธรรมของคนตะวันออกและกรอบ
เกณฑ์ของสังคมไทย ก็เป็นไปได้

อย่างไรก็ตามภาพ “เสื้อลอย” หรือ “คนไม่มีหัว” ของเกียรติกิติ์
ก็แสดงถึงความกล้าแหวกแนวคิดในเรื่องการถือโซ่กลางเกี่ยวกับ“เงาหัว”
ของคนไทยทั่วไป ทั้งนี้เกียรติกิติ์อาจจะได้รับแรงบันดาลใจจากภาพวาด
ของมาร์กริตต์หลายภาพดังได้กล่าวมาแล้ว อนึ่ง เกียรติกิติ์เป็นศิลปิน
คนแรกในประเทศไทยที่สร้างจิตรกรรมแบบ 3 มิติ โดยใช้วัสดุจริง เช่น ประตู
หน้าต่าง มาติดประกอบภาพ นอกจากนี้ยังได้รับการยกย่องในฐานะผู้มี
ฝีมือในการจัดองค์ประกอบของภาพที่ได้สัดส่วนลงตัวและการเก๋ยบายสี
รูปทรง บรรยากาศในภาพได้อย่างประณีตดึงดูดสายตาด้วย

René Magritte : *The Philosophy in the Boudoir* (1947)

8

ก.2 นัยนา โซติสซุช

นัยนา โซติสซุช เป็นศิลปินอีกผู้หนึ่งที่สร้างผลงานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ส่วนตัวและจิตใต้สำนึก และมีตัวบ่งชี้ว่าได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปินเซอร์เรียลลิสต์หรือที่อยู่ในแนวทางเดียวกัน ดังนั้นแม้ว่าผลงานของนัยนาในช่วงก่อน 2527 จะเป็นภาพพิมพ์ แต่ก็ได้รับการนำมาวิเคราะห์เป็นกรณีพิเศษ

จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นัยนาเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2529 (และครั้งอื่น ๆ อีกประปราย) รวมทั้งจากการศึกษาข้อเขียนในวิทยานิพนธ์ของนัยนา เรื่อง “ทางออกของจิตที่ถูกกดตัน” (คณะจิตรกรรมฯ สาขาภาพพิมพ์, 2524) ทำให้ได้ทราบว่า นับตั้งแต่วัยเด็ก นัยนาเป็นคนชอบเก็บตัว ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออก จึงได้รับความบีบคั้นจากบุคคลที่แวดล้อม โดยเฉพาะจากครูที่ไม่เข้าใจธรรมชาติของเด็ก ชอบใช้วิธีลงโทษด้วยการตีเมื่อเวลาที่เด็กหญิงนัยนาไม่ยอมพูดไม่ยอมตอบคำถาม ไม่อยากเรียนสิ่งที่ตนไม่ชอบความรู้สึกริดรอนเช่นนี้เกิดขึ้นเช่นกันแม้เวลาอยู่กับครอบครัว สิ่งเดียวที่เป็นความสุขในวัยเด็กของนัยนา ก็คือการได้ไปเที่ยวป่าและทะเล (ภาคใต้) แม้ไปคนเดียวก็ไม่รู้สึกกลัว ทั้งยังชอบเอาต้นไม้ชนิดหนึ่งมาทุบทำเป็นฟูกนุ่งนุ่งระบายพื้นปูนเล่นคนเดียวมาตั้งแต่ตอนอยู่ประถมหนึ่ง

เมื่อได้มาเรียนศิลปะในกรุงเทพฯ ความรู้สึกอึดอัดยิ่งเพิ่มขึ้น เพราะต้องอยู่ในเมืองใหญ่ซึ่งไม่มีป่าไม้ มีแต่ปากคอนกรีต นัยนาใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในห้องคนเดียวและรู้สึกอึดอัดกับพฤติกรรมมนุษย์ในสังคม และสภาพสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก การทำงานศิลปะจึงเป็นทางหรือสื่อสำคัญสำหรับนัยนาในการแสดงออกซึ่งความรู้สึกอึดอัดที่ฝังลึกจนถึงระดับจิตใต้สำนึก

ผลงานของนัยนา โซติสซุช ที่นำมาศึกษาวิเคราะห์เป็นผลงานภาพพิมพ์เทคนิคแม่พิมพ์โลหะ (Intaglio) วาดระหว่างปี 2523 จนถึง 2525 (ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงที่ทำวิทยานิพนธ์ และเป็นผลงานที่ส่งไปแสดงในงานนิทรรศการศิลปะหลายแห่ง) ได้แก่ภาพชื่อ *รอคความตาย 1 รอคความตาย 2 ทางออกของจิตที่ถูกกดตัน 2 ทางออกของจิตที่ถูกกดตัน 3 ทางออกของจิตที่ถูกกดตัน 4*

ในภาพ *รอคความตาย 1* (N1) มีดอกไม้ขึ้นในห้อง ผิดที่ ผิดขนาด ลักษณะผิดธรรมชาติ ดอกใหญ่ สูงถึงเพดาน ก้านแข็งทื่อ ห้องมีหน้าต่างกระจกซึ่งเปิดไม่ได้ สร้างความอึดอัดด้วยมุมที่ค่อนข้างแคบ และเพดานต่ำ ข้างนอกเห็นเป็นที่ราบโล่งมีต้นไม้ยืนตาย 3 ต้น สีวรรณะเย็น (ฟ้าสลับ) สร้างบรรยากาศที่หม่น เคร่า ข้างนอก มีไม้ยืนตายติดกับข้างใน ที่มีดอกไม้สีชมพูอ่อนอมม่วง ดูสดชื่น มีชีวิตชีวา แต่ก้านถูกตัดขาด กระนั้นก็ยังมียมือเกาะที่โยงใยกับดอกไม้เล็กข้างล่างที่ดูเหมือนจะส่งพลังช่วยประทังให้ดอกไม้ใหญ่ (ซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนศิลปิน) ให้พอมีชีวิตอยู่ได้

นัยนา โซติสซุช
รอคความตาย (2524)

N1

นัยนา โซติสซุช
รอคความตาย 2 (2524)

N2

ในภาพ *รอคความตาย 2* (N2) กอหญ้าในทะเลมีเชือกมัดคล้าย กอหญ้าที่ตัดมาแล้วแช่น้ำที่มีคลื่น ไม่เห็นส่วนที่อยู่ใต้รั้วคลื่น กอหญ้าเหล่านี้มีดอกสีชมพูประปราย ซึ่งดูว่าจะสามารถมีชีวิตต่อไปได้อีกระยะหนึ่ง ลักษณะคลื่นที่ไม่เป็นธรรมชาติดูคล้ายแผ่นซ้อน เป็นเสมือนสัญลักษณ์ของสิ่งที่มีอิทธิพลเหนือตัวศิลปิน เช่น กฎเกณฑ์ ค่านิยมในสังคม ซึ่งมีผลให้ศิลปินมีความรู้สึกต่อต้าน⁴

นัยนา ไซดีสุซ ทางออกของจิตที่ถูกกดตัน 2 (2524)

N3

ในภาพ ทางออกของจิตที่ถูกกดตัน 2 (N3) คลื่นและน้ำดูมีพลัง และขอบเขตของการทำลายมากกว่าใน N2 ต้นไม้ใหญ่ยืนต้นตายหรือ เอนล้มระเกะระกะ มีใบไม้ร่วงเกลื่อน ความรู้สึกอึดอัดปวดร้าวและลักษณะ ของความเก๋กุดซึ่งสะท้อนออกมาจากจิตได้สำนึกของศิลปินดูจะรุนแรงยิ่งกว่า ใน N1 และ N2 และไม่มีร่องรอยหรือสัญลักษณ์ที่แสดงถึงโอกาสที่จะมี ชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมเช่นนี้เลย

นัยนา ไซดีสุซ ทางออกของจิตที่ถูกกดตัน 3 (2524)

N4

ในภาพ ทางออกของจิตที่ถูกกดตัน 3 (N4) เห็นลักษณะคลื่นที่ ผิดธรรมชาติ ดูแข็ง โหลบามาตามถนนซึ่งขนานด้วยแถวไม้หนึบขนาดใหญ่ ที่เรียงเป็นดับทั้ง 2 ด้าน มีกอวัชพืชแห่ง ๆ แทรกซึมอยู่เป็นบางจุด ส่วนใหญ่ มีลักษณะเหมือนตายแล้ว บนพื้นถนนส่วนหน้ามีใบไม้ร่วงประปรายคล้าย N3 เงาของไม้หนึบมีลักษณะไม่สมจริง มีทั้งเงาที่ทอดยาวลงมาบนถนน และในน้ำ กับเงาที่ซ้อนไปตามแนวไม้หนึบ ฟ้ากำลังจะมืด บรรยากาศ ว่างเวง อ่างว้าง ดูเร้นลับและแทบปราศจากชีวิต

นัยนา ไซดีสุซ ทางออกของจิตที่ถูกกดตัน 4 (2525)

N5

ภาพ ทางออกของจิตที่ถูกกดตัน 4 (N5) พัฒนาจาก N4 ในแง่ ไม้หนึบและพัฒนาจาก N1 และ N2 ในแง่ของดอกไม้ มองจากเบื้องบน เห็นดงไม้หนึบทั้งเล็กและใหญ่ ตั้งตรงจากพื้นบ้างแต่ที่จมอยู่กับพื้นก็มี โยแมงมุมขึ้นพันทั่วไปหมด บนโยมียกเล็บดอกไม้สีชมพูรวงค้ำอยู่ประปราย ที่ยังเป็นดอกอยู่ก็มีบ้าง แต่ไม่ว่าจะอยู่อีกนานเท่าไร แม้จะดูว่ามีชีวิต ความหวัง มากกว่า N4 แต่ภาพนี้ก็แสดงถึงความชำรุดทรุดโทรมมากยิ่งขึ้น ในท่ามกลางบรรยากาศที่ว่างเวง ลักษณะของความผูกมัด รััดรั้ง ถูกทอดทิ้ง ดูจะมีมากขึ้นกว่าภาพก่อน

แรงบันดาลใจจากศิลปินเซอร์เรียลลิสต์

นัยนาระบุไว้ในวิทยานิพนธ์ว่าได้รับอิทธิพลจากเดลโวซในแง่การจัดทัศนียภาพ ตัวบ่งชี้ที่เห็นได้ชัด ได้แก่ วิธีเสนอทัศนียภาพ ที่พุ่งตรงเข้าไปกลางภาพ เช่นในภาพ N4 ซึ่งคล้ายกับในภาพของเดลโวซ ชื่อ *The Echo* (1943⁻⁹) ซึ่งให้อิทธิพลแก่เกียรติศักดิ์ ชานนารณเช่นเดียวกัน

Paul Delvaux : *The Echo* (1943)

9

นอกจากนี้ การใช้สีฟ้าสลับมีการระบายสีไล่น้ำหนักอ่อนแก่บริเวณท้องฟ้าเพื่อสร้างบรรยากาศที่วังเวงหม่นหมอง เร้นลับ มีลักษณะกึ่งฝันกึ่งจริง หรือคล้ายอยู่ในโลกแห่งความฝัน ในภาพของนัยนาที่ยกมาวิเคราะห์ทุกภาพ เห็นได้ว่ามีสีและบรรยากาศลักษณะคล้ายในจิตรกรรมของเดลโวซ เช่นภาพ *Entry into the City* (1940⁻¹⁰)

เป็นไปได้ว่านัยนาได้รับแรงบันดาลใจจากเดอคิริโกและมากริตต์โดยผ่านทางเดลโวซผู้ซึ่งเคยให้สัมภาษณ์ว่า “Seeing De Chirico and Magritte was a revelation for me. I have grasped a mystery that I had merely glimpsed from far above”⁵

Paul Delvaux : *Entry into the City* (1940)

10

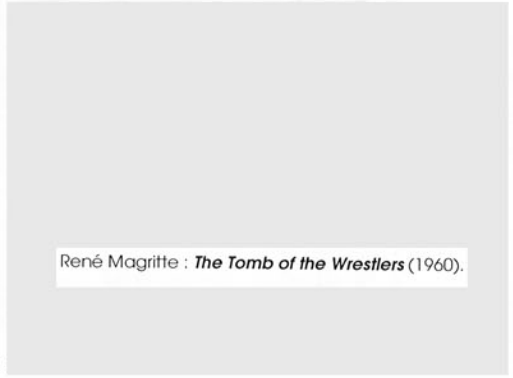
นัยนาดูจะได้รับแรงบันดาลใจจากเดอ คิริโก ในแง่การเสนอภาพที่แฝงคุณค่าเชิงกวีนิพนธ์ไว้ในความเงียบ เร้นลับและอ้างว้าง ตลอดจนการเสนอเวลาที่กำกวมบอกไม่ได้ว่าเช้าสายบ่ายเย็น หรือเวลาที่ขัดแย้งกันในภาพเดียวกัน เช่น ใน N4 มีทั้งเงาที่ทอดบนถนน (เวลาบ่ายมาก) และเงาที่ซ้อนไปตามแนวไม้หนึบ (เวลาเที่ยง) ลักษณะนี้คล้ายกับการเสนอบรรยากาศ เวลาและเงาในจิตรกรรมของเดอคิริโก เช่น *Melancholy and Mystery of a Street* (1914⁻¹¹)

G. de Chirico :
Melancholy and Mystery of a Street (1914).

11

ส่วนที่นัยนาได้รับอิทธิพลจากมากริตต์ เห็นจะเป็นในแง่การนำวัตถุที่พบเห็นในชีวิตประจำวันมานำเสนอในงานศิลปะ โดยเสนอให้ผิดที่ผิดขนาดหรือผิดความจริง เช่น ภาพดอกไม้ชิ้นในห้องที่มีขนาดใหญ่สูงถึงเพดานใน N1 และภาพไม้หนึบขนาดใหญ่ใน N4 และ N5 วิธีการเช่นนี้ทำให้นักถึงวิธีการนำเสนอวัตถุในจิตรกรรมของมากริตต์ เช่น ใน *Listening Room* (1936) ซึ่งแสดงภาพแอบเบิ้ลผลใหญ่คู่กับห้อง (คูวิจัย 1 : 107) หรือภาพกุหลาบแดงใน *The Tomb of the Wrestlers* (1960⁻¹²) เป็นต้น

René Magritte : *The Tomb of the Wrestlers* (1960).

12

ข้อสังเกต

ถึงแม้้นัยนาจะรับแรงบันดาลใจจากศิลปินเซอร์เรียลลิสต์ เช่น เดลโวซ์ เดอคิริโก และมากริตต์ ในแง่การสร้างทัศนียภาพ การใช้สีสร้างบรรยากาศ และการนำเสนอเงาหรือวัตถุให้ผิดไปจากความเป็นจริง แต่นัยนา ก็ได้สร้างสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์เฉพาะตัวขึ้นเอง และสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นก็สามารถสื่อสารเฉพาะตัวของศิลปินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้ดูเข้าใจและเกิดอารมณ์ร่วมกับศิลปินได้ตั้งเจตนา

ที่น่าสังเกตก็คือการที่นัยนาเอาไม้หนีบมาใช้ในภาพ N4 และ N5 พ้องกับแมนเรย์ เช่นในภาพถ่ายชื่อ *Rayograms* (1927⁻¹³) แต่ศิลปินทั้ง 2 ก็มีเจตนาและวิธีการนำเสนอต่างกัน และตัวนัยนาเองก็ไม่เคยเห็นผลงานของแมนเรย์(ศิลปินดาตาและเซอร์เรียลลิสต์ชาวอเมริกัน) ผู้นี้ด้วย นอกจากนี้วิธีการเสนอวัตถุให้จมอยู่ในน้ำในระแวกที่ห่างพอ ๆ กัน เช่น ในภาพ N2 ก็มีลักษณะพ้องกับวิธีของ Kay Sage (ศิลปินหญิงเซอร์เรียลลิสต์ชาวอเมริกัน) ในภาพชื่อ *Tomorrow is never* (1955⁻¹⁴) โดยที่นัยนา กล่าวว่าไม่เคยเห็นผลงานชิ้นนี้มาก่อนเลย

น่าสังเกตด้วยว่า แม้นัยนาจะประทับใจในผลงานของเดลโวซ์ ซึ่งส่วนใหญ่เต็มไปด้วยหญิงเปลือย ทำที่กึ่งฝันกึ่งตื่น และมีนัยทางเพศสูง แต่นัยนากลับบอกว่าเธอไม่ชอบภาพ nude หรือภาพ erotic เลย และรู้สึกอายหรือบางทีคิดว่าเป็นเรื่องไม่น่าดูด้วยซ้ำ การที่นัยนามีความรู้สึกเช่นนั้น อาจเป็นด้วยได้รับการอบรมในกรอบวัฒนธรรมไทยมาโดยตลอด

Man Ray ; *Rayograms* (1927).

Kay Sage : *Tomorrow is never* (1955)